

Nemzeti Társalkodó.

Aprilis' 13-dik napján 1833.

É r t e k e z t é s,

a' Magyar 's Székely nyelv eredetiségiről,
szépségiről származtathatóságáról, meghatározottságáról, 's bővítése módjáról.

§ I.) A' Magyar 's Székely nyelv, eredetiségiről.

Hogy a' Magyar nyelv ásiái eredetű, 's minden más európai nemzetek nyelve között, legkevésbé van a' más nemzetekével összeelegyedve, erre bizonyítás sem kell; elég erre, a' máj európai miveltebb nemzetek nyelveinek értése — nincsen ennek sem anyja, sem leánya, az európai nyelvek közt —

De hogy a' Székely nyelv a' magyar-nál régibb, 's eredetiségiben inkább megmaradott, 's annyi más idegenek nyelvéből sem szaporított, azt onnan gondolom:

1) Hogy nem volt oly sok nemzetekkel való összeelegyedése, mint a' Magyaroknak; Németek, Oláhok, Oroszok, Ráczok, Slávok, Tótok, Örmények, Sidók nem voltak úgy közökbe elegyedve, mint a' Magyaroknak; azon kevés Oláhok, Oroszok, Bissénusok, a' kik közöttök megma-

radhattak, magok is, nem hogy a' Székely nyelvet elformálhatták, vagy nyelveikből való szókkal szembetünőleg meggazdagították volna; sőt magok a' székely nyelvet megtanulván, tulajdon nyelveket elfelejtették. Noha tagadni nem lehet, hogy vannak a' Székely szók között Bissénus szók is, melyeket meg lehet ismérni arról, hogy a' Magyarban, valamit jelentő törsokeikre nem tudunk felmenni, nevezetesen a' helységek nevei mint Kauta, Volál, Csernáton, Maxa, Besenyő, Csomortán; de ezen szókról az eredeti nyelv kihalásával ki ítélheti-meg, hogy eredeti Bissenus szók voltak é? vagy a' Scytháktól még Schythiában is, megvolt 's most ezen helységekre alkalmaztatott, faluk nevei. —

Vannak oláh szók is, a' mint ezt a' mostani élő oláh nyelvből könnyen ki hozhatni. p. o. Szusz, Forgo-szél székelyesen, mint hogy az oláh kitétel szerént, felfelé tekeredik. — Kovászna, Ku váz no, a' hogy oláhul máig is tisztán hívják, 's ma is új edényeket készítve, abból csinálnak pénzt — Prásmár — ebből Prés máré — a' nagy sajtó, a' hol ma is, a' leumag olajat, sajtolják. — *Vajludni*, a' mikor a' juh bárányzani akar, 's kínlódik; ez is oláh szó.

Vannak orosz szók is, székelyben, de nem olyan sokak a' hogy Doctor Gyarmati úr vélekedik; mert e' hogy *Pes*, nem orosz hanem scythia vagy székely szó, a' ki *Hugyot* Pesnek hívja, innen Peselni hugyozni — Peshedni, eltomhúlni, eltergyedni, szint-

úgy megveszni a sok ülés miatt. — De a Kotzor sem orosz szó; mert máig is a székely Timár, Szigyártó, Kutzornak hívja a Katzrot, a vas kutzorittásától, vagy béfelé horgasztásától, 's csak az *U*-t, 's *Q*-t *a*-vá változtatni szerető erdélyi; (a ki a korszót, karsónak hívja) mondja Kutzornak, hogy többeket ne emlitsék.

De mind ezen szók, oly kevés számmal vannak, hogy a Székely nyelv eredetiségének semmit sem tudtak ártani; mint a kis források vizei, a nagy vizek folyamátjának változtatására; — nem folytak úgy hé mint a hogy a romai, az oláh, orosz, és francia nyelvekbe; 's a szász, az anglusba; mert akárki érthetné, az oláh, orosz, 's még bisséus nyelvet is, de azért meg nem tudhatná egy székely periodust is: 's akármit tudja azon nyelveket, a székely nyelv megtanulásában nem segít avagy könnyít semmit magán; mint a ki deákul tud, hogy félig érti az olasz nyelvet; következésképpen mind ezen nyelvek a székely nyelv eredetiségének nem ártottak — és

2. or A Székelyek nem szerették eleitől fogva idegen nemzetekkel öszve elegyedni; a mit még Turotzi megjegyez rólok, Kronikája 1-ső része 24-dik szakaszában illeténi képpen: „A Székelek az először kijött Hunnuszok maradékai, idegen vérrel nintsenek öszve elegyítve.“ 'S Oláh Miklós, a maga Atillájában azt írja: „A Székelyek nem sze-

retik idegenekkel vérségbe jöni.“ Bonfin Antal pedig az I. Tized, VII. könyv 85-dik lapján ezt: „A Székelek idegenekkel nem házasodnak össze, nehogy tulajdon véreket megvesztegessék. Ugyan azon lapon azt, Chábát azért utálták-meg a' Scythák, hogy Görög volt az anyja, s maga is idegen feleséggel-motskolta-bé vérit.“

Sőt máig is, ha vagy egy erdélyi — mert a' Székely így nevezi a' Vármegyebélieket — avagy csak más Széki telepedjék-meg, valamely faluban; az oda való ősi nemzetségből valók; ehez ugyan is most is igen erősen számot tartnak, mihelyt megharagusz-nak; a' bé házasodottat, vagy megtelepedet-tet, pokolból jöttek mondják — noha a' Bethlen Gabor és Rákotzi György fejedelmek mustrájakor élt, sok fő Székely famili-ák kiholtak is; nevezetesen az idősb Rákotzi György 1635. Lustrájában (inferált) bé-irattak közül, csak Dálnakban kiholtak a' Mihats, Székely, Somogyi, Bako familiák; mások Nemes Levelet nyertenek, a' Ló-fők (primipili) közzül — mások elszegényedtek s metsevésztenek avagy származtanak. De mind ezen változások a' nyelv változtatására bé-nem folyhattak; mert a' harmadik nemzetségi származás (generatio) után, székelységet nyerhető idegenek is jó szívvel elfogadták az őket boldogító nemzet nyelvét, — Tehát az idegen öszvekötetéstől úgy annyira irtódzó ősi Székelyek, nyelvek eredetiségit mások által megvesztegettetni nem engedték. — sőt

5) Ámbár a' Magyarok' kijövelektől fogva, a' Kéza Simon, 's Béla Király nevetlen Jegyzőjének állításaik szerént, közöttök szolgáltak fegyverrel, a' Rutenia széléig eleikbe menvén; — 's az erdélyi Magyarsággal, a' szerencsés és szerencsétlen sorsból egyformán osztoztak, de mégis szokásaikban törvényeikben, élet módjokban, sokat különböztek, 's mind e' mai napig is különböznek, a' Magyaroktól; 's ezeknek kifejezéseikre ős szavaik voltak, 's máig is sokakat éppen azokkal tésznek-ki —

a) Szokásaikban ma is a' Kalákázást, Cserkabalázást, Lánzforgatást, Hire hora való kihívást; Meghajnalozást; Tzitzézést; Tekézést, Sirató estézést, Zöldágverést, Kőtörud böktetést, régi ős szavakkal tészik ki.

b) Törvényeikben a' szokásból vett törvények nagy helyet foglalnak-el, 's az Itélő Birák tetszésére sok van bízva; a' törvényes kitételeikben is az 1500 's 1600-beli Contractusokban sokak vannak székelyesen kitéve; mint p. o. Acquisitumot, nem Szerzeménnyel, hanem Lelemességgel tették-ki; mert a' Székelyeknél ez a' szó lelni, azt tészi, találni; a' hol micsoda Jóságot Lelhetett a' szerző; megvette. Az Exequutiót; Elitatással; a' Calumniat Patvarral; az Evictiót, Menedékséggel; Praescriptiót, Időmúlással; a' Res mobilest, Lábas marhákkal, a' Documentumot Ok-Levéllal az Appertinentiat, Csüngeléssel. Mely szók már az 1700-beli Contractusokban deák kitételekkel váltattak-fel; 's most

újra kezdenek sokan közülök magyarosan használtatni. —

3.) Életmódjokban; midőn régebben falként jártak a' jó baráti társaságok kivált farsángban egyik a' másikhoz; egy töltött káposzta, sülttyúk 's egy néhány kürtös káltsból kitölt az egész pompás bál; egy cseher sert, 's mézes pálinkát az asztalra tettek; mert a' bor, a' fő nemesi házoknál is ritkaság volt, 's különböző idegen ételek neveinek, 's válogatott ritka boroknak kitételére nem kellett más nyelvekből költsönözni szókat, 's a' csinált szükségeket nem esmert együgyü élet módja; könnyen kifejezethetett, a' Székelyek ős nyelvén is; — ehez járult —

4.) A' Székelyeknek tudományokban való járatlanságok is, mert ha a' szamosközi ezen mondása: „Hogy az erdős hegyes helyen lakó Székelyek semmi vagy kevés gondot fordítanak a' tisztességes tudományok tanulására“ csak az akkori szerencsétlen 's örökös harczok között megőszülni kénytelenített Székely hazafiakra alkalmaztathatott is; mert kinek is volna kedve, az egyik kezében a' kardot forgatni; a' másikban könyvet tartva tanulni, a' halál szüntelen való félelmei közt. De már ma ébredni kezdett a' tudományokhoz való szeretet a' Székely nemzetben is; kivált a' tanuló műhelyekben magokat kiformált ifjakban. Csakugyan azt mégis tagadni nem lehet, hogy a' módosabb Székely fiakkal, a' gazdasági szeszt, nem tudja

elfelejtetni a' tudományosság szeretete; 's hogy az oskolákat végzett ifjak is töbnyire csak a' hazai törvény tanulásába merülve; 's még ezeket is válogatva, a' felsőbb tudományok többre vitelét a' főbb oskolák falai között hagyják; 's ugyan hány Székely fő ember gyermeke látott idegen országi tudományos Egyetemet? És így a' tudományok által héjőni kéntelenített idegen mester, 's több szavak a' Székely nyelv eredetiségét nem változtathatták — azért is végre —

5) Hogy a' civilizált világ napkeleti végszélén, erdőségekkel elzárva a' könyvtárak 's tanuló műhelyektől, és a' tudományos világ közösülésétől az újabb pallérozott nyelvek társasági kedves kitételei; a' székely nyelvet eredetiségéből ki nem vetkethették a' sok bonsmots-k, eclátants, charmans, franczia szók, nem székelyesítették, 's eredeti voltának nem árthattak; és utóljára.

6) Nem engedte a' székely nyelv elkorcsosodását, még a' szittyá vérből megmaradt szabadság szeretete; mert a' nemzeti szabadságnak egyik védangyala a' tisztán maradt nyelv, 's a' Székelyekről még Bonfin megjegyzette ezt, az előbb feljegyzett helyén: „Ugy annyira nem szenvedhetik a' szolgálókat hogy készebbek meghalni, mint adót fizetni, 's még Mátyás Király alatt is, csak könyörgéssel lehetett őket adó fizetésre venni“ 's hány véres párt ütések nem történtek ő közöttök az adófizetésért? mert a' Székely szint úgy érzi, hogy ő arra van te-

remtve, hogy fegyverrel, nem pénzzel szolgáljon a' hazának; 's igazán kimondva: az adófizetéshez valami alacsonyító gondolat, 's szolgaság képzelet forog fejében; 's ez a' szabadság szeretete cselekedte azt, hogy minden eredetiségit elrútító szóktól megmentve, nyelvét úgy őrizze, mint szabadságának egyik palladiumát..

Mind ezebből világos hogy a' Székely nyelv eredetiségiben inkább megmaradhatott. mint a' Magyar.

§. II. A' Magyar nyelv szépségéről, a' Székelyel össze hasonlítva.

A' Magyar nyelv szépségére nézve, nem csak akármelyik európai; sőt még a' régi kivelt görög nyelv szépségére is kipalléroztat-
hatik. Non tantum Graecis, etiam Ungaris dedit ore rotundo musa loqui; 's ha még nem olyan bájos is mint az olasz; hathatos mint a' francia, tudományos mint a' német, méltóságos mint a' spanyol, kivelt is mint az ánglus; de szebbithető nyelvet bajosan beszélnek az Európa ege alatt, a' magyarnál; mely szépségnek nevelésére igen sok szó van; a' mint Székely szó könyvemből láthatni, a' Székelyek közt. —

De mitől függ egy nyelvnek szépsége, 's az abban lévő szók miképpen? és mikor lehetnek szépek?

1) Ugy ha kedvesen hangzanak a' fülnek; a' fül a' hangok ítélőszéke, ennek megpróbáló labirintusain keresztül hatott ideglen: hangok, kedvetlen érzést okoznak; de

megbájlják a' lelket, a' kedvesen hangzók. Még a' gyakorlatlan fülek is tudnak, ha nem mesterséges, de természetes ítélő-bíráji lenni a' hangoknak; jól esik a' fülünk hangja a' földművesnek is, de kedvetlen a' nádi bikáé; a' gyakorlott fülek pedig a' fülnek jól eső szók hangjait egyszeriben megismerik; mikor legelsőben a' Heyden teremtről való (compositioját) alkotását eljátszodták Olaszországban, azt mondták még a' mu'sika remekelő mesteri, az olaszok is: E' már valami! maga, Bécsben ennek hallására az érzések győzedelme alatt leroskadva vitetett ki, az ő számára adatott mu'sika koncertből. Igen is a' fül a' hangok legfelsőbb ítélő-bírája, 's a' szép hangok öszvetételéből lesznek a' gyönyörű szók; csak hogy

2) A' fülnek való jól esést soha sem kell a' száj erőltetésével vásárolni-meg; mert a' természetes könnyü kerekséggel szájból kifolyó szók esnek jól a' fülnek; ezért a' Székely szája, szintúgy akarhatja ellen is, a' nehezen kimondható, egymásután következő mással hangzók közzé, magában hangzót lópé p. o. e' helyett tsutka azt mondja tsutika; Brassó helyett Borasó, enyv. helyet enyü; szkumpia helyett iszkumpia, 's úgy tetszik ez az egy más mellett több mással hangzók, magában hangzók nélkül való kimondani szeretése; az idegen nyelvek természetéből vett utánnozás; mert az erőltetés nélkül való kimondás lehetetlen hogy a' fülnek is jobban ne essék; ugyan is

3) Annál szebb egy szó mentől közelebb járul a' mértékes szépséghez, különösen a' dactylus és spondeus lábak válogatott cseréji gyönyörűen hangzanak a' fülnek p. o. T. Gyöngyösi Jánosnak a' flgs. Mária Theresia haláláról írt ezen verseiben:

Nemzetek anyjának kit egész Európa csudának
Tart vala; kit kesereg;

E' gyászos úri sereg.

Egy mértékű hibáját, jó szívvel elfelejti
a' fül szép többi hangozatjáért; mert

4) Neveli a' szónak szépségét a' magában hangzók cserés felváltása; a' sok egyforma magában hangzók egymás után való következése nem szépíti a' szókat, p. o. szontyolodott, tagadhatatlan, köppenyegecsitelnitethetém, unalmasok ezek a' sok egy más után következő magában hangzók, kivált ha a' mással hangzók által nem mérsékeltek egy formaságok; ezért hangzik jobban ez a' szó ponyva, mint pányva; barna mint borona; mert a' két egy forma magában hangzó miatt a' szó szépségéből vesz az utolsó szóknak; — és

5) Minthogy mind a' magában, mind a' mással hangzók, a' micsoda szóló eszközök használtattak azoknak kimondásokban, 's a' mik nélkül kimondani tisztán lehetetlen: úgy osztatnak-el p. o.

(folytatása következik).

Napoleon a' Bautzeni ütközet előtt, egy lengyel zsidás Hadnagytól.

A' Bautzen mellett tanyázó muszka sereg jobb szárnya egy meredek oldalon feküdt, a' bal pedig hosszsan lenyúlt a' rónán. A' francia had a' völgy végéni terült el Aurretz, Nadevitz, és Burg helységek hátok megett 1813-ban Pünkösthava 20-kán. Éjjel a' francia táborban kibírdettetett, hogy az ütközetre minden-ki készen álljon. — Nyúgtalan várak a' dicsőség útján vezetett, 's szokott hősök ama napot, mely sorsokat elhatározza. Minthogy minden úgy hitte; hogy a' győzelem után, az austriai tábor a' francziákkal magát egyesítvén, a' rég ohajtott béke fogja jutalmaztatni a' győzedelmeseket.

Én harmincz zsidásokkal állottam a' szél ör helyen egy kis domb aljában — pistoly lövetnyire egy kozák pikvettől. Hajnali három órakor general Labruyer hadi segéde a' következő rendelést hozá nekem: — Napoleon személyesen fogja megkeresni a' szél öröket, a' katonák mozdulatok, vagy magok viseletek legkisebb jelével se árulják-el a' Császár jelenlétét; a' nélkül hogy valaki ügyet is vessen rá, minden folytassa kötelességét. — Negyed fél órakor két zsidás századok állittattak fel hátom megett, ör helyemtől valami 600 lépésre, és négy lovagok közelgettek felém halkal léptetve. A' szemben lévő kozák örök semmit sem vettek észre a' mozdulatok-

ból, és kötőfék száron, csendesen legeltették lovaikat, a' zöld vetések közt.

Nem sokára hozzám ére a' négy lovag; az egyik Napoleon volt. Egy sötétes kaputban kis három szegletű kalappal, minden hadi ékesség nélkül, sárga ángolt lovagolva. Vele jöttek Berthier, és Ney Marschalok, és a' mi osztály generálunk Labruyer, az elsőnek unokája. A' domb alatt leszállának lovaikról, 's mint hogy velek senki sem volt, altisztem tartá lovaikat.

A' rendelés tartása szerént egyikünk sem figyelmeztet a' vendégekre, mintha észre sem vettük volna őket. Embereimnek fele lovan ült, a' többi tűz mellett fris lóhúst sütöttek, 's csendesen iddogálták mellette borikat. Magam dohányozva sétáltam a' dombon, a' Császárt hadi módon köszöntém röviden, fél vállról, 's sétálásomat hideg vérrel tovább folytatám.

A' dombon egy nagy kő mellett a' pázsintra telepedének. Berthier kiterjesztett egy nagy földrajzat, és egy meszsze-néző-csőt nyújta Napoleonnak: egy idei lassu beszélgetés, 's a' föld-rajz figyelmes vizsgálata után, generál Labruyer a' földre térdeplott, Napoleon a' meszsze-néző-csőt az ő jobb vállára helyezteté, 's nagy figyelemmel vizsgálá a' muszka tábor állását, Bautzen várossát, 's a' muszka ágyukkal, 's gyalogsággal keményen megrakott tetőket. Napoleon hirtelen megfordúl, 's engem magához int.

Napoleon. Rég szolgál é?

Én, Csak nem gyermekkori mesterségem felséges Császár! tizenhatod évembe már elhivatásom köribe léptem.

Napoleon: Mit tart a' kozákokról?

Én. Jó kardosok, felséges Császár! csak ugyan több hasznot tesznek a' tábor körüli száguldozásban, mint a' szemközti csatában.

Napoleon: Igazság! verekedett é már a' muszka gyalogsággal?

Én. Igen is! több versen! a' muszka erőnek ez a' része dicséretet érdemel, gyakran kimútatta már magát, a' felséged gyalogságainak vetélkedő társa.

Napoleon: (Neyhez fordulva) Igaza van! — hanem most üljön lóra, 's ama kis faluból sietve vezessen ide egy parasztot. Embereit az alatt én ügyelem.

Egyszerre nyeregbe valék, 's megeresztett kantár szárral repültem. A' falu egyik végén muszka vadász katonák főzdegelték kásájokat, 's a' másikon francia granatérosok sétáltak csendesen egyik házból a' másikba. Szerencsémre, egy német paraszt jöve ki az egyik házból. Eleibe szökteték, 's megszólítottam. . . — Jó barátom! akarsz é generálomtól pénzt kapni? Pénzt? — jó lenne! felelé — hanem miért? — Csak egy néhány szót fog hozzád szólni, felelék neki. — Talán kémnek, vagy vezetőnek akar használni? felsohajta szomorán az ember. Semmit se fély! mondék neki, katonai parolámra fogadom, hogy néhány szót vált veled, 's azonnal hazabocsát. De siess, vagy mindjárt agyon lö-

lék. Pistolyam kirántám. Örömmel, örömmel! kész vagyok! merre tetszik, követem az urat! felele a' reszkető paraszt. Úlj hátom megé lovamra, mondék neki. Közelebb lovaglék a' kerthez. A' német felmászta előbb a' kertre, és onnét lovamra, 's mint a' nyíl repültem vissza ör helyemre.

Pontosan ifju! kiálta előmbe Napoleon vastag hangon, köszönöm!

A' paraszt lekapá süvegét, és reszketve várá sorsa kibonyolodását. Napoleon hátat fordita neki, és Marschal Ney által a' következő kérdéseket terjeszteté elébe:

Ney: Tova balra méj é a' patak?

Paraszt: Csak térdig érő.

Ney: Székérrel, szoktatok é rajta járni?

Paraszt: Mindenkör! kivéven tavaszt, 's őszt, mikor víz-áradások szoktak lenni.

Ney: Egyébütt is mindenüt át lehet é rajta gázolni?

Paraszt: Nem mindenütt! némely helytt gubbenők vannak, másutt a' nagy kövek miatt nem lehet járni. Hanem ama hídon a' lól egy fertály mértföldnyire, mindenüt át járható.

Napoleon a' felelettel meg vala elégedve. Berthiertől vidámon pénzt kívánt, 's egész marok napoleondort nyomott a' paraszt markába ezen szókkal. Igyál egyet a' francia Császár egészségéért! A' paraszt lábaihoz akara borulni. Megállj! monda Napoleon. Es-méred é a' Császárt? — Nem! felele a' paraszt, 's pedig nagyon szeretném látni. — Itt

áll előtted! monda Napoleon Marschal Neyra mutatván, kinek kaputja fel lévén gombolva az alatta lévő paszomántos forma ruha látszott. A' paraszt egyszerre lábaihoz borula. — Ney elmosolyodva: ez az úr csak játszik veled! monda, — az a' Császár, és Berthierre mutatott. A' paraszt sietve ugrott fel, és Berthier elébe rohant. Ok nélkül fárásztod magad! — monda ez, nagyon rossz németséggel, — s Labruyerre mutata. A' paraszt ez elébe akará magát vetni. — Én Császárnak még igen ifju vagyok. Hanem hajtsd meg magad annak, ki a' pénzt adta. — Az igaz! monda a' német, Napoleon kezét megragadá, s megcsokoló ezen szókkal: valóságos aranyos kezetske. —

Azonban mosolyogva bocsáták haza a' még mind reszkető parasztot, s lassu lépésekkel ereszkedtek le a' dombról. Napoleon megparancsolá Berthiernek, hogy embereimnek egy egy aranyot ajándékozzon, mely azonnal telyesítették. Berthier!! jegyezze fel magának a' listát nevét — monda Napoleon.

S midőn lovára ült, keményen szólít meg. Távol léte alatt, embereivel egy pár szót váltottam, feleletekkel meg vagyok elégedve, magával is. — Ha szüksége lesz rám juttassa eszembe Bautzeni esmeretségünket. Közelebbről századosságot kívánok.

Meghajtám magam, és ők halkal léptettek a' testőrző zsidások két századjaihoz, kik nyeregben csendesen várakoztak rájuk.

Egy óra múlva a' lovas vadászoktól fel-

váltatam, 's embereimmel együtt a' táborba ezeredemhez mentem. Es az első szölyet ezeredesem előmbé kiálta; — Jó reggelt százados ur! —

Itt elő lépésem már ki is hirdetett volt. Örömtől ragadtatva üriténk-ki néhány ó boros buteliát; tisztí társaimmal, 's egy óramulva elébe siettünk a' golyóbisoknak, melyek mint tudjuk, a' hadnagy, 's százados között nagyon kevés különbséget szoktak tenni.

U — y.

B l a y e V á r a.

Blaye hol, a' Berryi Hgné fogva van, régi erős tengeri város Gironde (régebben Guyenne) Departementben; negyed rangú erőség a' Gironde jobb partján, 7 órányira Bordeauxtól 's 150 órányira Páristól dél-nyugot felé. Lakosí száma 4 — 5 ezer. Fekvése igen kies egy meredek kőszikla aljában és tetején: a' miért alsó és felső városra oszlik. Az alsó csak hostátja a' felsőnek, 's atól egy kis folyóvíz választja-el. A' felső város, mely blayei vár neve alatt ismertesebb, a' kőszikla tetejét foglalja-el; négy nagy bástya 's más Vauban által intézett, 's közelebből kiújjított 's méj sánszokkal körülvett erősítési épületek fedezik. Blayeval szemben a' folyó 2 órányi szélességü. Ezen szélesség tekintetéből 1689-ben a' folyóvíz egy szigetjére építettek a' Fathe erőseget, mely Medoc erőséggel 's a' blayei várral a' folyón uralkodik.